

- 7.ДАДО. — ф. 2276, оп. 1, спр. 42.
- 8.ДАДО. — ф. 7, оп. 1, спр. 1489.
- 9.ДАДО. — ф. 2276, оп. 1, спр. 1034.
- 10.ДАДО. — ф. 2276, оп. 1, спр. 28.
- 11.ДАДО. — ф. 2276, оп. 1, спр. 18.
- 12.ДАДО. — ф. 2276, оп. 1, спр. 22.
- 13.ДАДО. — ф. 2567, оп. 1, спр. 1.
- 14.ДАДО. — ф. 2276, оп. 1, спр. 161.

Анотації

Борисов В. Л. Участие интеллигенции в работе органов местного самоуправления г. Днепропетровска в 1941–1943 гг.

В статье затрагивается малоизученный период в истории развития местного самоуправления в Украине. На основе новых архивных данных автор показал роль и место интеллигенции г. Днепропетровска в работе хозяйственных и социальных учреждений, которые действовали под контролем местной “вспомогательной управы” в 1941–1943 гг. Несмотря на то, что данный орган самоуправления обслуживал немецко-фашистский оккупационный режим, местная интеллигенция своим трудом решала важные вопросы социального обеспечения населения, сохранности инфраструктуры и хозяйственных объектов города.

BorisoV V. L. Intelligentsia's participation in the work of Dnipropetrovsk district government in 1920-30s.

The article deals with the insufficiently studied period in history of district government in Ukraine. The author shows the role and place of intelligentsia in the work of household and social facilities which work was under control of local “additional council” in 1941-1943. Notwithstanding this council worked for the Nazi occupational regime, local intelligentsia solved both social security and city infrastructure problems.

О. О. Вітюк

ДЕЯКІ ПИТАННЯ ЩОДО РОЗВИТКУ ЗАГАЛЬНООСВІТНЬОЇ ШКОЛИ В ДІЯЛЬНОСТІ РЕВОЛЮЦІЙНИХ КОМІТЕТІВ ПОДІЛЛЯ У 1918 — 1920 РР.

Період 1918 — 1920 рр. — один із складних і суперечливих у розвитку державності, освіти і культури на Поділлі, як і в інших регіонах України. Це — доба боротьби за незалежність Української Народної Республіки, відродження української мови, з

одного боку; жорстокого воєнного лихоліття — з іншого. Водночас це був період руху за рідну школу й освіту, за створення нової за формою національної школи. В процесі становлення та розвитку національної освіти і школи “... було стільки ж перерв і напрямів, скільки змінювалося влад” [1, с. 14].

Сфера освіти в кожній країні завжди була ареною боротьби між політичними силами, що сповідують різні погляди. В Україні розвиток освіти в 1918 — 1920 рр. відбувався в умовах, коли спроба відновлення національної державності наптовхнула на протидію певної частини населення та відверте збройне втручання сусідніх країн, що спричинило збройну боротьбу та зміни влади. Влада УНР і радянська влада вкладали свій зміст в поняття народної освіти, що відображало світоглядні засади кожної з них. Кожна влада, “коли не вносила щось свого, нового, то... руйнувала старе в системі й організації народної освіти” [2, с. 73].

В період встановлення радянської влади в управлінні важливу роль відігравали надзвичайні органи влади — революційні комітети, які швидше та енергійніше, ніж Ради, сформовані з частини місцевого населення, задовольняли потреби Червоної армії, налагоджували управління, керували закладами народної освіти. Ревкоми утворювалися та контролювались більшовиками. Впродовж 1918—1920 рр. радянська влада трічі використовувала ревкоми як тимчасові надзвичайні органи державної влади на місцях. Керуючись вказівками керівництва більшовицької партії, радянський уряд України видав ряд декретів, положень і постанов про ревкоми, які встановлювали основні положення їх організації, структури і компетенції. Структуру ревкомів становили відділи, одним із головних був відділ народної освіти.

Мета роботи — висвітлення основних форм роботи ревкомів Поділля в сфері розвитку загальноосвітньої школи у 1918 — 1920 рр., їхньої компетенції, основних методів роботи та значення у встановленні радянської влади і розвитку освіти на Поділлі.

Джерельну базу дослідження склали, в основному, неопубліковані архівні матеріали та документи. У роботі використані справи фондів Державного архіву Вінницької області (ДАВО): Р — 254 “Подільський губернський відділ народної освіти”,

Р — 894 “Подільський губернський виконавчий комітет”, Р — 2625 “Подільський губернський ревком” та інші документи. Важливим джерелом для розуміння освітньої діяльності ревкомів є партійно-державні документи, які визначали і регулювали напрямки їхньої діяльності та функціонування. Кількість справ, що стосуються проблеми, становить понад 800 одиниць зберігання, які складають більше 50 фондів архіву.

Важливе значення для дослідження теми мають монографії і збірники статей, автори яких висвітлювали в основному лише окремі аспекти досліджуваного питання. Зокрема, А. Лихолат у роботі “Здійснення ленінської національної політики на Україні у 1917 — 1920 рр.”[3] зазначав про нормативні документи, що стосувалися розвитку трудових шкіл та заборони викладання релігійних віровчень; культурно-освітньою діяльністю колегії Кам’янець-Подільського ревкому займався Т. Осташко., його здобутки викладені у праці “Діяльність культурно — освітньої колегії Кам’янець-Подільського ревкому у травні 1919 р.” [4]. У діаспорі даною проблемою займався І. Крилов, у праці “Система освіти в Україні (1917 — 1930)” [5] найбільше уваги приділив товариствам шкільної освіти, рівноправності національної школи та влаштуванню при університетах та окружних курсах кафедр українознавства для підготовки вчителів середньої школи. Серед сучасних дослідників даною проблемою займались: О. Зубалій у праці “Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917 — 1920)”[1], який звертає увагу на становлення освіти в період визвольних змагань та на ставлення влади та її оцінку розвитку народної освіти; А. Невгодовський досліджував становлення української національної школи та діяльність Міністерства народної освіти, його результати були викладені у праці “Українська національна школа: становлення (1917 — 1920)”[6] та багато інших робіт.

Наукова новизна роботи полягає у постановці та розробці актуальної теми, яка до цього часу не набула всебічного висвітлення в історичній науці. На основі великої кількості джерел здійснено комплексне дослідження діяльності ревкомів Поділля в сфері розвитку загальноосвітньої школи у 1918 — 1920 рр.

Сьогодні, на початку третього тисячоліття, ми розуміємо необхідність оновлення всього нашого життя. В Україні і, зокре-

ма на Поділлі, поступово відбувається внутрішня та зовнішня трансформація. Насамперед, необхідною для кожної особистості та суспільства є трансформація в освіті, яка з ідеолого-догматичної має перетворитися на національну. При зміні розвитку суспільства змінюється значення освіти. Коли відбуваються якісні зміни в його формуванні, відповідно змінюється і сфера освіти. Слід проаналізувати її стан у часи УНР та Української Держави гетьмана П. Скоропадського.

Недостатньо відображеним в історії освіти Поділля видається період 1918 — 1920 рр., коли відбувалася боротьба за відновлення української державності. Досить активна громадська діяльність на ниві української культури освітян, їх професійні пошуки і знахідки, увага українських урядів до проблем освіти — все це давало змогу розробити теоретичні засади національної школи, почати впроваджувати ці розробки в українське шкільництво.

1917 р. став визначальним для подальшого розвитку освіти. У складних політичних, соціальних умовах у квітні та серпні 1917 р. відбулися два Всеукраїнських учительських з'їзди, три Всеукраїнських профспілкових учительських з'їзди (серпень 1917 р., січень 1919 р., початок 1920 р.), нарада у справі організації народної освіти в Україні 15 — 20 грудня 1917 р. [6, с. 65]. Важливими документами у справі стабілізації української освіти та школи були постанови Першого Всеукраїнського учительського з'їзду (5 — 6 квітня 1917 р.), Другого Всеукраїнського учительського з'їзду (10 — 12 серпня 1917 р.), Першого Всеукраїнського Профспілкового учительського з'їзду (13 — 15 серпня 1917 р.), Другого Всеукраїнського Профспілкового з'їзду вчителів (15 — 18 січня 1919 р.), Третього Всеукраїнського Профспілкового учительського з'їзду (січень 1920 р.). Ці з'їзди відбувалися при різних владах — при УНР та при радянській владі. З'їзди прагнули досягти єдиної мети у питаннях освіти. Політичні позиції діячів різних урядів враховували рішення з'їздів та втілювали їх у життя, оскільки вони вважали освіту одним із головних напрямів політики. Всеукраїнський учительський з'їзд вважав за необхідне заснувати Всеукраїнську Шкільну Раду для організації шкільної просвіти на Україні, у переважній більшості в губернських містах. У справі самоосвіти вчителів української мови З'їзд вважав необхідним

поставити повітовим і губернським містам України вимогу впорядкування бібліотек українськими книжками з усіх галузей українознавства для вчителів, шкіл і народу; школа в Україні повинна бути національною, тобто українською, із забезпеченням прав меншостей [5, с. 21].

З'їзди, засідання, збори, конференції 1917 — 1920 рр. відбувалися в дуже неспокійній обстановці воєнного протистояння та все ж українські діячі освіти змогли ухвалити цілий ряд продуманих і виважених рішень. Захоплення викликають рішення діяльності освітян у другому десятиріччі XX ст., їхні цілеспрямовані дії на утвердження української школи на українознавчій основі, української національної освіти, незважаючи на гальмування цих процесів з боку російського вчителства, управлінських структур на місцях, окрім ревкомів, що сприяли утвердженню національної школи. Другий Всеукраїнський з'їзд вчителів впровадив у життя свої постанови, що стосувалися організації національної школи, українізацію всіх типів середніх і нижчих шкіл, заснування “Просвіт” у всіх повітах.

Ще на першому Всеукраїнському профспілковому учительському з'їзді було вироблено план національної освіти. Було визначено наступні головні завдання:

- забезпечення вільного розвитку школи та освіти взагалі;
- створення певної єдності, яка забезпечувала б необхідність спільної боротьби проти ліквідації неписьменності;
- розширення децентралізації управління.

Незважаючи на великі труднощі тогочасного життя, Міністерством народної освіти УНР, що утворилось в січні 1918 р., було створено концепцію української національної школи, план широкої українізації. У 1917 р. державні інституції УНР видають ряд дуже важливих для утвердження української школи та освіти документів, відповідно до яких здійснювали і свою діяльність ревкоми на місцях:

- Декларацію від 12 жовтня 1917 р., де зазначено першочергові заходи щодо реалізації проекту нової за змістом і формою школи;
- звернення “До української людності” від 13 жовтня 1917 р.;
- звернення “До директорів середніх шкіл всіх відомств та інспекторів вищих, початкових, торгових та інших шкіл Укра-

іни” від 2 листопада 1917 р., де підкреслювалася обов’язковість введення до навчальних програм української мови та українознавства.

В 1918 — 1920 рр. уряд Радянської України видав ряд декретів про народну освіту у повній відповідності з такими самими декретами уряду РРФСР:

- про утворення Наркомосу, губернських, повітових відділів народної освіти і положення про їхню роботу (січень 1918 р.);
- про передачу всіх навчальних закладів у відання Наркомосу (січень 1919 р.);
- про відокремлення школи від церкви (січень 1919 р.);
- про скасування плати за навчання (лютий 1919 р.).

На основі цих декретів Наркомос УСРР здійснював керівництво революційним перетворенням шкільної справи в республіці, видавши в свою чергу ряд постанов та інструкцій:

- про керівництво школою і організацію в ній роботи (1 лютого 1919 р.);
- про заборону викладання в школах “Закону Божого” і взагалі релігійного виховання (12 лютого 1919 р.);
- про навчання дітей рідною мовою (14 березня 1919 р.);
- про проведення виборів шкільних працівників (10 травня 1919 р.);
- про викладання в школах окремих навчальних предметів (16 травня 1919 р.);
- про проведення курсів перепідготовки вчителів та інспектування шкіл (липень 1920 р.).
- Інструкцію Народного Комісаріату Освіти УСРР про реорганізацію навчального процесу в учительських семінаріях та інститутах;
- Закон “Про державну українську мову в УНР”, прийнятий в січні 1919 р.;
- Наказ Народного Комісаріату Освіти УСРР про затвердження інструкції “Про порядкування школами національних меншостей”, виданий у квітні 1919 р.;
- “Положення про єдину трудову школу УСРР”, прийняте Народним Комісаріатом Освіти України в 1919 р.;
- “Декларацію Наркомосу УСРР про соціальне виховання дітей”, постанову “Про дитячі будинки”, видані у 1920 р. [7, с. 30].

Провівши відповідні паралелі між радянськими нормативними документами та документами УНР можна відзначити те, що навчання в школах та інших навчальних закладах велось українською мовою. Однак було обмеження у викладанні певних предметів, наприклад, більшовики заборонили викладання “Закону Божого”.

План втілювали в життя на місцях ревкоми під керівництвом Подільського Губернського відділу народної освіти та Подільського Губернського ревкому. Це пояснюється чітким підпорядкуванням їх вищим органам, таким, як Державна комісія з освіти та Губернський відділ народної освіти. Згадане підпорядкування підтверджується архівними документами. Уряд УНР тримав шлях на українізацію, а радянська влада — на ліквідацію неписьменності.

Відділ народної освіти здійснював роботу по ліквідації неписьменності шляхом організації навчання в єдиних трудових школах. Існував й інший поділ, оскільки не було єдиного централізованого керівництва, що пояснювалося умовами війни. Наприклад, у 9-ти волосних ревкомах Бердичівського повіту у червні 1920 р. існував наступний поділ: “Відділ народної освіти складається з 4-х підвідділів: загальний, соціального забезпечення, політичної освіти, професійно-технічної освіти. Підвідділ соціального забезпечення складається з 3-х секцій: шкільної, дошкільної, охорони дитинства. Дошкільна секція вживає заходи з організації дитячих садків. Підвідділ політичної освіти має наступні секції: агітаційно-лекційна, клубно-просвітницька, художньої пропаганди. Підвідділ професійно-технічної освіти займається ремонтом та відкриттям нових закладів, на даний момент відновлено єврейську текстильну школу, почала функціонувати Соціально-економічна школа на українській мові, а також сільськогосподарський технікум і професійна школа” [8, арк. 24]. У Летичівському повітовому ревкомі в липні 1920 р. при відділі народної освіти було відкрито підвідділи: загальний, шкільного виховання, дошкільного виховання, позашкільного виховання, професійної освіти [9, арк. 5]. Відділ народної освіти Брацлавського повіту поділявся на підвідділи: загальний, шкільного виховання, постачання, позашкільного, соціального виховання, політичної освіти, дошкільного та позашкільного вихо-

вання, провадив велику агітаційну й культурно-масову роботу [10, арк. 17].

“Положення про єдину трудову школу”, розроблене в 1918 р. Наркоматом РСФРР, було покладено в основу організації шкільної справи і в радянській Україні, що відобразилось на Поділлі. Положення було запроваджене в регіоні в 1919 р. Згідно з цим Положенням, єдина трудова школа поділялася на два ступеня: перший — для дітей від 7 до 12 років і другий — від 12 до 16 років. До єдиної трудової школи належав і дитячий садок для дітей 5 — 7 років. Навчання в школі першого і другого ступеня та в дитячому садку було безкоштовним і спільним для обох статей. Викладання в школі релігійних віровчень та виконання церковних обрядів не допускалося [3, с. 206]. Запровадження в школі трудового навчання мало на меті пробудити в учнів інтерес до праці, до опанування новими знаннями з теорії і виробничої практики, залучення до школи якомога більше дітей з бідних сімей. Народний комісаріат освіти УСРР в 1919 р. видав постанову, за якою населенню на місцях надавалося право самому вирішувати питання, якою мовою повинно проводитися викладання в школі. У школах з російською мовою навчання запроваджувалось обов’язкове вивчення української мови або однієї з мов, якою розмовляє місцеве населення (польської, єврейської, німецької) [12, арк. 23].

На Поділлі в 1918 р. завдяки діяльності ревкомів діяло чимало нижчих початкових та середніх шкіл. Наприклад, в Кам’янецькому повіті діяло 230 нижчих початкових шкіл та 14 середніх [13, арк. 4]. Функціонували також і спеціальні школи: Чоловіча гімназія (російська), Міністерська дівоча гімназія, Дівоча гімназія Славутинської, Комерційна школа Підгірського, Комерційна школа Мазінга, Католицька дієцезіальна (епархіальна) дівоча школа, Технічна школа, Реальна Польська школа, Дівоча гімназія (приватна), Українська змішана гімназія, Чоловіча українська гімназія [13, арк. 6]. В місті Хмільник діяли Єврейська загальна гімназія, Українська державна гімназія, Приватна змішана гімназія, Польська початкова школа, Єврейська народна школа [13, арк. 19]. У Вінниці діяла Пушкінська школа, школа в “Мурах”, Староміська школа, Мало-Хуторська школа, Плеханівська школа, Школа на Тюремній площі, Школа Міни Рубінштейн, Школа Гранової, Школа “Талмуд-Тора”, Єврей-

ська школа, школа на Дубовецькій слобідці, польська міська початкова школа на вулиці Льва Толстого, польська школа на Замості, школа Старообрядницька [13, акр. 58]. Дані навчальні заклади діяли при всіх владах, що підтверджується відповідними архівними документами.

Тогочасні більшовицькі керівники освіти, вважали, що головне місце в підготовці дітей повинна займати трудова школа, в якій “...на першому місці повинне бути творче навчання, а не усне, знання повинні бути придбані активною діяльністю” [13, акр. 32]. Єдині трудові школи ставили за мету “гармонійну освіту і розвиток всіх сторін багатогранної природи людини”. Вона повинна була одночасно і готувати до тих завдань життя, які є на сьогодні, і в той же час організовувати життя дітей і підлітків в повній відповідності з їх фізичними потребами, щоб вони відчували себе не тільки такими, що готуються до життя дорослої людини, але й жили своїм життям [12, акр. 197]. Тому при встановленні радянської влади трудові школи відкривалися в кожному повіті та волості. Також існуючі школи перетворювались в трудові. Наприклад, в Ольгопільському повіті “...здійснюється реформа всіх шкіл в єдині трудові школи. Перетворено 132 школи (з них 18 з повним 7-річним курсом навчання)” [14, арк. 24].

Навчання в трудовій школі відбувалось у два центри. Перші три роки навчання складала перший центр: заняття, незважаючи на вік учнів, зосереджується в руках учителя. В зв'язку з цим формуються наступні види занять: вступна мова, число і форма, географія, малювання і ліплення, ручна праця, ігри та співи. Останні чотири роки складає другий центр. Вводяться заняття з наступних предметів: математика з фізикою, рідна мова з історією, література, хімія [12, арк. 196]. Кожна школа організовувала в себе ті види занять, що є для неї головнішими, які найбільш пов'язані з життєвими інтересами учнів. В сільських школах переважаючим елементом було спрямування навчання на сільське господарство.

Заслугове на увагу Циркулярний лист Подільського губернського виконавчого комітету № 858 до волосних ревкомів від 28 травня 1920р., відповідно до якого “...волосному відділу народної освіти може бути передано для безпосереднього втілення в життя всієї дошкільної та позашкільної освіти в волостях.

Шкільна освіта може бути передана у господарському відношенні. Волосним відділам може бути передана також виплата платні вчителям та асигнування на ремонт шкіл. Волосний відділ може бути поділений на два підвідділи: адміністративно-розпорядчий та культурно-просвітницький. Перший відділ повинен вмістити в собі питання адміністративно-розпорядчого та фінансового характеру, а другий — шкільну, дошкільну і позашкільну освіту” [12, арк. 1]. Прямої участі ревкомів у організації навчального процесу шкіл та позашкільних закладів не було. Таке явище можна пояснити, враховуючи склад та освітній рівень членів ревкомів, нерозумінням ними суті процесу навчання. Однак, ревкоми багато доклали зусиль до ремонту та відкриття шкіл, відкриття бібліотек для населення. Так, у наказі № 8 від 9 липня 1920 р. Літинського повітового ревкому відзначалося: “З огляду на те, що будинки шкіл та інших просвітних організацій в місті Літині і повіті за останній час наполовину зруйновані, а тим часом повинен розпочатися новий навчальний рік, їх необхідно привести в належний стан. Літинський повітовий ревком доводить до відома всіх військових частин, що без дозволу керівника ревкому Продіуса та завідуючого відділом народної освіти Лошкарьова помешкання шкіл і просвітних організацій в місті Літині і повіті ні в якому разі не можуть бути зайняті” [14, арк. 288]. Жмеринським повітовим ревкомом було взято на облік всі культурні сили повіту і розподілено по відповідних роботах. Вжито рішучих заходів по ремонту шкільних будівель і відкриттю навчальних закладів [15, арк. 1].

Ревкоми займались формуванням фондів шкільних бібліотек та обладнання для шкіл. За наказом № 31 відділу народної освіти Проскурівського повітового ревкому всі книги наукового змісту, дитяча література російською, українською та єврейською мовами, підручники та музичні інструменти підлягали перереєстрації у відділі народної освіти. Реквізиція книг та інструментів без дозволу Відділу народної освіти не дозволялася”[16, арк. 10]. Літературу вилучали частково за ідейним змістом, однак навчальну постачали у бібліотеки та заклади освіти. Ревкоми допомагали освітнім закладам у наданні губернським відділом народної освіти кредиту для підтримки шкіл.

В умовах збройної боротьби за владу, через відсутність елементарних умов для навчання більшість шкіл в Подільській губернії були закриті. Заробітну плату вчителі не отримували по кілька місяців, тому багатоз них звільнялись з роботи. Більшовицькі діячі виступали проти намагань української інтелігенції самій визначати свою освітню долю, розглядали систему народної освіти як важливий засіб боротьби за утвердження радянської влади і вимагали організації навчання та виховання на засадах більшовизму.

Протягом 1920 р. продовжувалася реорганізація старої школи та відбувалися пошуки найбільш сприятливих форм шкільної освіти, які б відповідали завданням нової влади. Більшовики закликали українських вчителів повернутися до своєї праці, щоб разом долати труднощі освітнього відродження України. В одному з таких закликів, говорилося: “Радянська влада оголошує відродження національної школи на трудовому принципі, звертається до вчительства зробити трудову школу центром виховання бідноти як дійсно революційної сім’ї”[17, с. 5].

Оцінюючи розвиток загальноосвітньої школи в діяльності ревкомів Поділля у 1918 — 1920 рр., слід відзначити, що це був період боротьби українців за свою народну освіту, за краще майбутнє. Революція започаткувала новий період історичного буття української нації — процес її освітнього формування як нації державної. Завдання шкільної освіти активно втілювалися в життя як при УНР, так і при радянській владі. Викладання велось українською мовою. При радянській владі заборонялося викладання окремих предметів, які заважали розвитку більшовицької диктатури.

Радянська влада змушена була рахуватися в певній мірі з позицією урядів УНР та Української держави щодо впровадження українізації. Сфера освіти була єдиною сферою суспільного життя, в якій більшовики були відносно лояльними та демократичними. Ревкоми як тимчасові надзвичайні місцеві органи відіграли важливу роль у зміцненні радянської влади. Без утворення цих органів влади вся справа більшовицького режиму була б приречена на загибель. Надзвичайність характеру роботи ревкомів, рішучість, оперативність їх діяльності дали змогу радянській владі закріпитись в країні, де більшість населення не підтримували більшовицької позиції. А в цьому

їм допомагала активна діяльність у сфері освіти. Роботу ревкомів в освітній сфері можна охарактеризувати як позитивну: відкриття широкої мережі навчальних закладів для дітей шкільного та дошкільного віку, ремонт та фінансова допомога, постачання бібліотек підручниками, ліквідація неписьменності.

Джерела та література

- 1.Зубалій О. Д. Освітній рух в Україні у добу національно-державного відродження (1917-1920) // Український історичний журнал. — 1998. — № 3. — С. 14.;
- 2.Майборода В. К. Історія становлення і розвитку національної школи в Україні // Вісник Академії педагогічних наук України. — 1993. — № 1. — С. 73.
- 3.Лихолат А. Здійснення ленінської національної політики на Україні у 1917 — 1920 рр.. — К., 1967.
- 4.Осташко Т. Діяльність культурно-освітньої колегії Кам'янець-Подільського ревкому у травні 1919 р. // Тези доповідей VI Подільської історико-краєзнавчої конференції. — Кам'янець-Подільський. — 1985.
- 5.Крилов І. Система освіти в Україні (1917 — 1930). — Мюнхен, 1956.
- 6.Невгодовський А. Українська національна школа: становлення (1917 — 1920) // Рідна школа. — 2001. — № 11;
- 7.Гриценко М. Нариси з історії народної школи в Українській РСР. 1917 — 1965 рр. — К., 1966. — С. 30.
- 8.Державний Архів Вінницької області (далі — ДАВО). — Ф. Р. — 2625. — Оп. 2. — Спр. 109. — Арк. 24.
- 9.ДАВО. — Ф. Р. — 2625. — Оп. 2. — Спр. 90. — Арк. 5.
- 10.ДАВО. — Ф. Р. — 2625. — Оп. 2. — Спр. 94. — Арк. 17.
- 11.ДАВО. — Ф. Р. — 894. — Оп. 1. — Спр. 29. — Арк. 23.
- 12.ДАВО. — Ф. Р. — 254. — Оп. 1. — Спр. 1. — Арк. 4.
- 13.ДАВО. — Ф. Р. — 2625. — Оп. 2. — Спр. 76. — Арк. 24.
- 14.ДАВО. — Ф. Р. — 254. — Оп. 1. — Спр. 722. — Арк. 288.
- 15.ДАВО. — Ф. Р. — 2625. — Оп. 2. — Спр. 91. — Арк. 1.
- 16.ДАВО. — Ф. Р. — 2625. — Оп. 2. — Спр. 52. — Арк. 10.
- 17.Відозва до українських вчителів // Просвітянин — кооператор. — 1920. — № 3 — 4. — С. 5.

Анотації

Витюк А. О. Некоторые вопросы относительно развития общеобразовательной школы в деятельности революционных комитетов Подолья в 1918 — 1920 гг.

В статье на основе анализа документов и литературных источников прослеживается становление средней школы, формы и методы работы ревкомов в этой области, их компетенция, указаны соответствующие документы, которые обосновывают их деятельность в условиях борьбы за независимость УНР. Изучены механизмы влияния ревкомов на сознание граждан и отношение последних к ним.

Vitiuk A. O. Some questions concerning the development of high school system in the activity of revolutionary committees in Podolje in 1918-1920.

The article deals with the development of high school system, forms and methods of revolutionary committees' work, their responsibility. Documents which ground their activity under conditions of struggle for the independence of Ukrainian National Republic are analyzed. Ways of revolutionary committees' influence on citizens' consciousness as well as the attitude of the latter are investigated.

Л. В. Гуцало

РОЗВИТОК ПРОМИСЛОВОСТІ В НАЦІОНАЛЬНИХ РАЙОНАХ УКРАЇНИ У 1920 — 30-ТІ РР.

В історії України ХХ ст. період 20–30-х років посідає особливе місце. Саме в цей час в українському суспільстві відбувалися радикальні зміни у всіх сферах суспільного життя, в тому числі й економічного: колективізація, індустріалізація. Попри появу значної кількості наукових праць, присвячених деяким аспектам життя окремих національних районів, досить повного, комплексного висвітлення проблеми промислового розвитку в національно-територіальних одиницях немає. Усе це актуалізує необхідність нашого дослідження, вимагає всебічного вивчення поставленої проблеми.

Питання життєдіяльності в національних районах привертали увагу істориків. У монографії Б. Чирка “Національні меншини в Україні (20–30 роки ХХ століття)” присвячено цілий розділ економічному розвитку національних меншин [1]. Т. Єре-